

Komenský vykládá Komenského

Citáty Jana Amose Komenského

Epizoda 15 – Mezi rozkošníky

Základ lidského štěstí

Jak vypadá obvyklé lidské úsilí, které pracně vynakládá celý svět? Pachtění se za majetkem, poctami a rozkošemi. Kdo by neviděl, že tyto tři věci se obecně pokládají za základ lidského štěstí a že k nim je všechno na světě zacíleno? Ale co znamenají všechny tyto věci? Majetek – jistou starost, pocty – dým ve větru, rozkoše – sladký jed, lákadlo veškerého zla; ovšem pokud se hledají, jak k tomu obecně dochází, odděleně od věcí lepších a věnuje se jim prvořadá pozornost. Neboť hledá-li někdo především podstatnější a opravdovější hodnoty – moudrost, rozvážnost a zbožnost, ty méně podstatné – pocty, majetek a rozkoše – dostane nádavkem stejně jistě, jako předmět položený na slunci vrhá stín. Kdyby je provázal protijed hodnot podstatných, staly by se neškodnými a působily by ještě příjemněji. Dokud to lidé nepochopí, honí se za stíny bez náležitého předmětu, a tím, jak se oddávají marnostem, se rovněž sami propadají do marnosti, to jest odchylojí se od správného užívání věcí, od pramene věcí, Boha, a konečně i od sebe samých. *Obecná porada o nápravě věcí lidských I. 85–86*

Jak pečovat o své tělo

O tělo je třeba se starat, protože:

1. Je příbytkem duše. Propadne-li tělo zkáze, musí je duše opustit. Proto kdo miluje život, aby sloužil dárci života, Bohu, nechť si tohoto příbytku váží.
2. Je nástrojem duše. Proto je-li porušeno, překáží to jeho činnosti a stává je pro život neužitečným.
3. Je vydáno na pospas řadě nehod, jak pro množství svých údů, tak pro citlivost právě těch nejdůležitějších.

Péče o tělo nemá však být zase přílišná, protože:

1. Žádným nástrojem se nemáme věnovat příliš pečlivě, nýbrž jen tak, jak je to nutné.
2. Přílišnou péčí o tělo maříme čas, který potřebujeme k usilování o vyšší cíle.
3. Příliš velká péče má obyčejně za následek zkázu. *Obecná porada o nápravě věcí lidských II. 47–48*

Rozkoš přináší i bolest

Platí to především o rozkoši, která spěje k bolesti, nezachová-li se míra. I jiné, velmi pěkné výroky najdeme v Senekově výkladu péče o tělo, myslím, že stojí za to, aby se zde připojily: „Nemáme si počínat tak, jako bychom měli žít jen pro tělo, ale tak, jako bychom nemohli žít bez těla.“ A jinde: „Kdo slouží tělu, slouží mnohým (všechno totiž činí pro žaludek). Kdo příliš miluje tělo, uděluje pocty věci nízké.“ Nechť je mu tedy věnována i usilovná péče, ale tak, aby, bude-li toho vyžadovat rozum, důstojnost nebo věrnost (my řekneme, bude-li toho vyžadovat láska k Bohu nebo k bližnímu, 1J 3,16), mohlo být tělo hozeno i do ohně. Nicméně však, pokud můžeme, vyhýbejme se i tomu, co je pro tělo nepříjemné, a nejen tomu, co je přímo ohrožuje.

Jak zhubnout?

Tělo se musí udržovat v prostředních rozměrech. Tlustí lidé, chtějí-li zhubnout, necht' podstoupí utrpení, jež přináší půst, a dokud o to usilují, necht' požívají jídlo rozředěné lehkým vínem. Ať používají sladké koření, jedí jen jednou denně, zdržují se lázni a spí na tvrdém. Štíhlí lidé, chtějí-li ztloustnout, necht' činí všechno opačně. *Obecná porada o nápravě věcí lidských II. 47–48*

Každodenní tělesné cvičení

Tělesná cvičení se zakládají na pohybu, jenž nemá být příliš prudký, ale častý a všeho druhu. Je třeba hýbat nohama, rukama, šíjí, boky a všemi masitými částmi těla, aby se vyvolaným teplem všechny svaly buď zbavovaly všech usazenin, nebo je vstřebaly, a aby se tak všechny údy osvěžily. Napomáhá to trávení potravy, tvorbě krve a vzniku životních duchů. Taková tělesná cvičení, jež osvěžují i ducha, se mohou provádět buď každou hodinu, nebo jednou za den, jiná pak jednou za týden, jednou za měsíc nebo jednou za rok.

1. Jednou za hodinu: prováděj je tak, že jimi ani během horlivého studia nic nezanedbáš, když (ne-li na čtvrt hodiny, tak alespoň na čtvrt čtvrti hodiny) rozhýbeš tělo několika kroky nebo, musíš-li sedět, změníš jakýmkoli způsobem polohu údů.
2. Každodenně prováděná cvičení jsou tato: A) Ráno, když vstaneme, máme si protáhnout všechny údy, přecházet sem a tam, učesat si vlasy, umýt si ruce a obličej, kloktat a vykašlat hlen, který se usadil v krku. B) Po obědě se dvě hodiny procházet nebo se osvěžovat hudbou či rozhovory, a tak činit i po večeři. C) V noci se máme osvěžovat spánkem usměrněným náležitou životosprávou podle toho, kolik ho přirozenost vyžaduje.

Obecná porada o nápravě věcí lidských II. 52–53

Rozkoš a rozmařilost

1. Je třeba myslet na krátkost tohoto života a na nekonečnost života věčného.
2. Tak jako sladkosti ve velké míře přijímané do těla vytvářejí žluč, tak také rozkoše vytvářejí jed ducha.
3. Rozmařilost si stále vymýšlí něco nového a tím se hubí.
4. Rozkoš vykoupená bolestí škodí. K tomu však všechny rozkoše směřují, v tom nacházejí svůj konec.

Obecná porada o nápravě věcí lidských II. 206

Sex

Co je to smyslná nevázanost? Je stejně zhoubná jako jiná, ale ještě nemravnější. Být prostopášný je zvířecké. Pod tímto označením se rozumějí nejen cizoložstva nebo krvesmilstva, znásilnění, prostitute a nemanželský styk, nýbrž také veškerá smyslná chlípnost, nestoudné polibky, milostné písničky, neslušné řeči, ale i nemravné myšlenky. To všechno je nestoudnost a poskvřňuje ducha. Ty tedy buď mravný, cudný a bezúhonný. Ať ve tvých posuncích není žádná rozpustilost, ve slovech žádná nemravnost a ve skutcích žádná nestoudnost. Nevázaní lidé nabývají zkušenosti, že v nečisté žádosti je mnoho hořkého a že koneckonců není nic smutnějšího než nemravná rozkoš. A tak se snaž dosáhnout té nejpříjemnější zkušenosti, že není nic radostnějšího než bolest, kterou jsi zakusil, když ses vyhýbal hříšnému skutku. *Obecná porada o nápravě věcí lidských II. 207*

Ze slavné Komenského učebnice latiny

Čistý jest, kdo se hanebnou chlípností neposkvrňuje; chlipěti zajisté hovadská věc jest. Avšak ne cizoložství toliko, krve prznění, násilí dělání, kurvení (smilství) a scházení neřádna, ale i každá frejírská bujnost, líbání, nýbrž myšlení špinavá a oplzlá nestydatost jsou. Cizoložník cizího poskvrňuje lože, smilník svého; kuběňář souložnici (kuběnu) chová; hampejsník po hampejsích chodí; nevěstky (kurvy) stud svůj všanc sázejí; svodníci (rufiani) jiné naprzňují. Pfi nestydové! Mrzci a prokletí všickni. Blázní, kdo nemírně miluje pohlaví druhé. *Dveře jazyků otevřené str. 413-414*

Alkoholismus

Opilství je, za prvé, samo o sobě neřestí více než zvířeckou, za druhé, uvolňuje a podněcuje jiné neřesti. Vstupuje víno a odchází tajemství. Rabínský výrok.

Víno a opojný nápoj jsou v písmu zakázány těm, kteří se zabývají závažnými záležitostmi, a to božskými i lidskými. Týká se to kněží (Lv 10,9), králů a soudců (Př 31,4–7) a osob zasvěcených Bohu, kteří jako Samson nebo Jan složili nazírský slib (Nu 6,3).

Opilství není nic jiného než veselé šílenství. Opilec je jen vyprahlá pemza, věčně žíznivá houba. Opilství je stále kouřící a dýmající komín, který zatemňuje mysl černým mračnem, tělo vystavuje škodlivému ovzduší a nakonec svého ctitele všelijak postihuje, až ho přivede do hrobu. *Obecná porada o nápravě věcí lidských II. 207*

Rozkoše těla a rozkoše duše

Pokud člověk žádá rozkoše (protože byl stvořen k tomu, aby jako obraz Boha měl podíl na jeho blahoslavenství), najde jejich plnost v trojím. Podívejme se na to a uvidíme, že to není jinak. Rozkoš je dvojí – těla a duše. Pravá rozkoš těla spočívá v tělesném zdraví, svěžesti a síle údů, v chutenství pokrmů a nápojů, spánku a příjemném odpočinku. Ale toho dosáhne jen ten, kdo to vše užívá se střídmostí. Nestřídmost (kterou lidská bláznivá hloupost nazývá rozkoší) dělá všecko naopak: podlamuje zdraví, působí nechutenství, třesení, ochromení zkřivení údů, těžké bolesti, dlouhé nemoci a nakonec i předčasnou smrt. Střídmi lidé bývají dlouhověcí, svěží a mají mysl veselou, vše jim dobře chutná (i kdyby jedli jen suchý chléb, zelí a vodu), mají pokojný spánek, vesele se probouzí a vesele konají svou práci. A tak tedy skutečnou tělesnou rozkoš zažívají jen střídmi lidé.

Duše může mít trojí rozkoše: ve věcech, v sobě a v Bohu. Rozkoš ve věcech je potěšení, které zakouší, když osvícený člověk zkoumá různé věci na světě. Kamkoli se obrátí, na cokoli pohlédne a o čemkoli začne přemýšlet, všude nachází nějakou velice příjemnou vnaudu, kterou se mu srdce rozvíjí. Rozkoš v sobě je sladké potěšení, které zakouší ten, kdo žije ctnostně a má ve svém životě řád. To je, čemu se říká: Dobré svědomí, hody ustavičné.

Rozkoš v Bohu je nejvyšší stupeň radosti. Když zbožný člověk vnímá, že Bůh je mu milostivý, a stále se těší pohledem na tvář svého Otce a v jeho srdci hoří oheň lásky k Bohu, z čehož se srdce rozplývá. Ani neví, co by si ještě mohl více přát. Ničeho se nebojí, protože se bezpečně vložil do rukou Božího milosrdenství, spokojeně v něm odpočívá a má v sobě už dokonalý začátek věčného života. A to je ten Boží pokoj, který převyšuje každý rozum (F 4,7), nad nějž už nemůže být více ani žádáno, ani myšleno. *Didaktika str. 74*

Citáty jsou vybrány z těchto knih Jana Amose Komenského a vztahují se vždy k obsahu jednotlivých dílů animovaného seriálu:

KOMENSKÝ, J. A. *Obecná porada o nápravě věci lidských*, I., II., III., Praha: Nakladatelství Svoboda, 1992.

KOMENSKÝ, J. A. *Labyrint světa a ráj srdce*, Žandov: Nakladatelství Poutníkova četba, 2010.

KOMENSKÝ, J. A. *Unum Necessarium - Jedno nezbytné*, Praha: Nakladatelství Kalich, 1999.

KOMENSKÝ, J. A. *Předehra pansofie, Objasnění pansofických pokusů*, Praha: Nakladatelství Academia, 2010

KOMENSKÝ, J. A. *Didactica*. In Dílo Jana Amose Komenského Opera omnia, sv. 11, Praha: Nakladatelství Academia, 1973

KOMENSKÝ, J. A. *Epistula ad Montanum*. In Dílo Jana Amose Komenského Opera omnia, sv. 1, Praha: Nakladatelství Academia, 1969

Odkazy u citátů z Obecné porady o nápravě lidských jsou ve formátu svazek (římskými číslicemi) a číslo stránky.

ČESKÉ STUDNY

